

דבר העורך

ויאתיו כל לעבדך

השבוע נייחד את הטור למגור המגלה לאחרונה עניין רב בלימוד תורה, בשיעורי הדף היומי.

זו תקופה לא קצרה, שניכרת התעניינות של ממש בהצטרפות לשיעורי הדף היומי, בקרב אוכלוסיה אשר לא התחנכה על ברכי התורה והמצוות. זו תופעה מרנינה ומשיבת נפש לחזות ביהודים הטובלים בבת אחת בים התלמוד, ונהנים עד עמקי נשמתם.

בין כסה לעשור, בימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, לבבות רבים זעים בחוסר נוחות. עם ישראל עוטה לבן לקראת יום הכיפורים, מטוהר את נפשו, כמה אל אלוהיו, ואנשים רבים חשים, כי בכוחו של הזיק היהודי שניצת בקרבם, להניעם להחליט את אשר הם יודעים זה מכבר כי יש להחליט, אך עד כה לא נמצא הפנאי, לא אותרה הדרך, או לא... כל דבר מה שיש בכוחו להרגיע את המצפון.

דווקא אז המצפון היהודי מתעורר, מזדקק בתנועת אדרבה ומתרה בבעליו; סוג לך אל קונכייך, אל תתייצב, השאר במקומך, כלום הנך חש ראוי לעמוד לפני רבונו של עולם? חשש זה ורבים דומים לו, הושמעו ברטט באוזניהם של מגידי שיעור דף היומי רבים מידך, מכדי שנתיר לעצמנו שלא להתייחס לנקודה יהודית זו, ולחזק אנשים יקרים אלו.

* * *

שורה ארוכה של נעליים מבריקות השתרעה מן החוף בקו ישר להפליא. שורה אחר שורה בסדר מופתי, עשרות שורות של נעליים אשר לא נעו ולא זעו.

בתוך הנעליים היו נתונות רגליהם של חיילי צבא הוד מלכותו, כמוהם כנעליהם. מה הללו מבריקים ומצוחצים, גם הם. מה הללו אינם נעים ממקומם, גם הם. מה הללו סובלים בדומיה את חום הקיץ, גם הם.

היתה זו שעת בוקר מאוחרת. צופים ניצבו הכן על עומדם, גלילי מתכת מוארכים צמודים לגולגולות עיניהם, כדי לנסות לאתר את אניית הדגל המלכותית של מלכם, אשר לכבודו נערך הטקס המיוחד.

זה שנים רבות שהמלך הנערץ לא ביקר אצל נתניו בחבל ארץ זה, ופלוגות הצבא ששהו באיזור, הועקו לקבל את פניו כיאה וכיאות. מאות מצחצחי נעליים גוייסו כדי לשוות ברק

תמורה - הקדשה בעל כורחו של בעל הבהמה

עדיין שואלים אנו, תמורה מהי.

בגליון שעבר עסקנו בהגדרת איסור התמורה, במאמר הבא נתמקד באופן חלות התמורה. אדם כי הקדיש קרבן, אינו רשאי להמירו בקרבן אחר; והיה אם הפר את ציווי התורה, "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש לא יגאל" - שניהם קדושים, הן הקרבן הראשון והן תמורתו. יהודי זה, איפוא, הקדיש שני קרבנות, את הראשון בדרך רגילה, ואת השני על ידי התמורה אשר הועילה בחציה בלבד, שהרי התמורה הפכה לקרבן אך הקדושה לא סרה מעם הראשון, כחפצו של הממיר.

במשנתנו (א) נחלקו התנאים, אם דין "פשטה" הנוהג בהקדשת קרבן, נוהג גם בתמורה. אדם האומר "רגלה של זו עולה", הרי כל הבהמה קרבן עולה, כנדרש בגמרתנו מן הפסוק, שהקדושה מתפשטת בכל הבהמה. על דין זה לא נחלקו תנאים אלו (עיי' רש"י מ/ב ד"ה "אי ר' יהודה"). ואילו לגבי תמורה, נחלקו התנאים אם האומר "רגלה של זו תמורה תחת קרבן זה", התמורה חלה.

עלינו להסיק, כי לדעת תנא קמא הסובר שהתמורה אינה חלה, קיים הבדל יסודי בין אדם המקדיש בהמה בדרך רגילה, לבין אדם המקדיש בהמה על ידי תמורה, שאם אין חילוק ביניהם, הלמאי המקדיש רגל של בהמה "פשטה קדושה בכולה", ואילו העושה רגלה של בהמה תמורה, אינו מקדש בכך את רגלה וממילא מפשט בכולה את הקדושה. הבה נסכית להסברו הנפלא של הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד זצ"ל, על ההבדל ביניהם.

מאחר שאנו מבקשים שרגל בהמה שהומרה תגרום לכך שכל הבהמה תהיה קדושה מדין "פשטה", עלינו לברר מהו "פשטה", באיזה אופן הקדושה מתפשטת, ואחר כך מוטל עלינו לבדוק, כיצד חלה קדושת בהמה מומרת.

ובכן, "פשטה" מהו. ניתן להבין, כי הקדושה נתפסת ברגל, ואחר כך, כך גזרה חכמתו יתברך, הקדושה מתפשטת לכל הבהמה. וניתן גם להבין, כי התורה חידשה, שכאשר אדם מקדיש את רגלה של בהמתו, יש להתייחס לכך כאל מעשה הקדשה מושלם של כל הבהמה. [ביתר ביאור, שני הצדדים הם, אם הקדושה מתפשטת לבד לאחר שנתפסה ברגל, או שבעל הבהמה בעצמו הוא שמקדש את כל הבהמה, שכך אמרה תורה, שהמקדיש רגל, למעשה הוא מקדיש את כל הבהמה]. רבי אלחנן מוכיח (מקידושין א/א) כי הצד השני הוא הנכון, שגזירת הכתוב היא, שמעשה הקדשת רגל הבהמה הוא הוא המעשה המקדיש את כל הבהמה.

כעת, נעבור לדין תמורה. קיים הבדל יסודי בין הקדשת בהמה בדרך רגילה, לבין הקדשת בהמה באמצעות תמורה. המקדיש בהמה, הוא עצמו מחיל עליה קדושה, שהבהמה שלו היא, ובכוחו להקדישה. ואילו קדושה החלה על ידי מעשה תמורה חלה בעל כורחו של הממיר, שזה אינו חפץ בקדושה, אלא אם כן היא תמלא את מבוקשו - תסיר את הקדושה מעם הקרבן הראשון, ואם לאו, אין הוא רוצה שהבהמה השניה תתקדש, אלא שהתורה גזרה, כי המבקש להמיר קדושה מבהמה לבהמה, "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". הוא, איפוא, לא הקדיש את בהמתו השניה כלל, התורה היא אשר הקדשתה בעל כורחו.

מעתה, מה לנו להקיש ולהשוות בין דין התפשטות הקדושה בבהמה שרגלה הוקדשה על ידי בעליה, לבין הממיר את רגלה של בהמתו. התורה חידשה, כי כאשר אדם מקדיש את רגלה של בהמתו, יש להתייחס לכך כאל מעשה הקדשה מושלם של כל הבהמה.

ואילו ממיר זה, הרי אינו רוצה להקדיש את רגל בהמתו אם ההמרה לא תחול באופן מושלם, אדרבה, הוא מתנגד לכך, הוא מצידו, מעולם לא הקדיש אפילו את פרסתה של בהמתו, אם מבוקשו לא ימולא. הניתן כעת להקיש בין מקדיש לבין ממיר, ולשאול מדוע ההלכות החלות על מקדיש, אינן חלות על ממיר? [אם דין "פשטה" היה פועל על ידי התפשטות הקדושה, גם בממיר הדין היה נותן כן, כי דין "פשטה" מלמדנו שבכחה של קדושה להתפשט - ועל דרך זו עיינו שביאר באופן אחר. אך לאחר שדין "פשטה" הוא ייחודי למבצע מעשה הקדשה, אין ללמוד ממנו]. ("קובץ שיעורים, ח"ב, הערות על מסכת חולין אות ל').

דף טז/א שאין הנביא רשאי לחדש דבר

מעמד הר סיני - אחת ולתמיד

במספר מקומות מבואר בגמרא, כי דורשים מן הפסוק (ויקרא כז/לד) "אלה המצוות והחוקים" - "שאינן נביא רשאי לחדש", וכדברי הגמרא (מגילה ד/א), "ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה". כאשר מרדכי ואסתר הורו על ימי הפורים, היו ה"נביאים מצטערין על הדבר הזה, אמרו כתיב אלה המצוות אשר ציוה ה' את משה, אלה המצוות שנצטוונו מפי משה - כך אמר לנו משה, אין נביא אחר עתיד לחדש לכם דבר מעתה, ומרדכי ואסתר מבקשים לחדש לנו דבר. לא זזו משם... עד שהאיר הקב"ה את עיניהם", והם מצאו בתורה אסמכתאות לקביעת יום הפורים (ירושלמי מגילה פ"א).

איסור בל תוסיף: רבים עמדו על מקור איסור זה, ביניהם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, אשר בימי עלומיו כתב שתי תשובות ארוכות מאד בנושא, בהן הוא דן בסברה שהועלתה על ידי תלמיד חכם, כי האיסור "שאינן נביא רשאי לחדש" הוא מגדרי איסור "בל תוסיף", שאין להוסיף מאומה על מצוות התורה. מעתה, כאשר נביא מופיע בפנינו ואומר, כי הקב"ה אמר לו להוסיף מצווה, אין מאמינים לו, לפי שאיסור הוא מן התורה להוסיף על מצוותיה, ובוודאי הקב"ה לא אמר לו מאומה.

ברם, אומר בעל ה"אגרות משה", כאשר נלמד את גמרתנו, ניווכח, כי הסבר זה אינו נכון. בגמרתנו מסופר, כי "שלושת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, אמרו לו ליהושע שאל, אמר להם לא בשמים היא. אמרו לו לשמואל שאל, אמר להם אלה המצוות - שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה". כלום יהושע בן נון או שמואל הנביא היו מוסיפים על מצוות התורה, אם בסיס האיסור של הנביא לחדש נעוץ באיסור 'בל תוסיף', הרי הלכות אלו אינן מתחדשות כעת, אלא הן ניתנו למשה ונשתכחו והנביא חושף אותן, הוא אינו יוצר אותן.

לאחר מעמד הר סיני, הקב"ה אינו מלמד תורה: הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מסיק בעקבות גמרתנו, כי בפסוק "אלה המצוות" נאמר לנו, כי מעמד מתן תורה לישראל בהר סיני היה הפעם האחרונה שהקב"ה לימד אותנו תורה. אלה המצוות - זאת הפעם ישראל לומדים תורה מפיו של הקב"ה ותו לא. לפיכך, גם כאשר נשתכחו הלכות והנביא מבקש ללומדן מחדש משמים, הדבר לא יתאפשר בידו, משום ששוב אין ישראל לומדים תורה משמים. לא בשמים היא (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"א סי' י"ד, ועיי"ש שנתקשה בדברי הרמב"ם עה"ת דברים ד/ב).

הגר"מ מבריסק זצ"ל, למד את גמרתנו באופן שונה לחלוטין, ואף מסקנות אחרות הסיק ממנה.

שתי תשובות שונות לאותה בקשה: הנה, כאשר נפטר משה רבינו, ניגשו בני ישראל אל יהושע וביקשו ממנו כי יברר במרומים את ההלכות שנשתכחו. יהושע השיב להם "לא בשמים היא". חלפו שלש מאות שנה, וצאצאיהם פנו אל שמואל הנביא ושוב וביקשו את אותה בקשה, והוא ענה להם "אלה המצוות - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה". כלום לא זכרו אלו את שענה יהושע לאבותיהם? ואם אכן שכחו, מדוע היה על שמואל לענות להם בדרשה אחרת, בנוסח אחר, הלמאי לא השיב להם את תשובתו של יהושע - לא בשמים היא.

שתי שאלות שונות לפנינו, הוא אומר, וממילא גם שתי תשובות בעלות תוכן שונה. יהושע בן נון התבקש לברר בשמים את אשר שמע ונשתכח ממנו. הוא ענה להם, כי לאחר מתן תורה אין אפשרות לברר מאומה מדיני התורה על פי נבואה או על ידי אורים ותומים, כי אם מתוך התורה הקדושה עצמה, על ידי לימודה ודירושה. לאחר שלש מאות שנה עלתה בקשה חדשה לפני שמואל הנביא. לברר את הישנות אי אפשר. קבל, איפוא, מחדש את ההלכות הללו, היישר מן הבורא יתברך, ונקבל עלינו מחדש עולם של מצוות אלו. ענה להם שמואל, גם בקשה זאת אי אפשר למלא, שנאמר "אלה המצוות - שאין נביא רשאי לחדש"; מאומה לא יתווסף על מה שניתן לנו בהר סיני (עיי"ש בכתבי הגר"מ, ולפ"מ מבוארים דברי הרמב"ם ה"ל, ועיי"ש שהעיר מדברי הרמב"ם ה"ל יסודי התורה פ"ט הל' א', ועיי"ש "פני יהושע" מגילה ג/א).

דף יד/ב דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב

סיבת איסור כתיבת תורה שבעל פה

דברי גמרתנו, "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבם", מוכרים ללומדי הדף היומי הוותיקים, אשר למדו על איסור זה גם במסכת גיטין (א/ס). תורה שבעל פה היא כל דבר תורה שלא נכלל בחמישה חומשי תורה, החל בהלכות שנמסרו למשה בסיני, או הלכות, דינים ואיסורים שנדרשו אחר כך מן הפסוקים על ידי חכמים.

שני חלקים באיסור כתיבת תורה שבעל פה: חכמינו ז"ל הדגישו, כי איסור כתיבת

מיוחד לעשרות אלפי הנעלים הצבאות הגסות, מאות גהצנים מומחים נשלפו מתוך בת המלאכה שלהם, כדי להעלים כל קמט, ליישר כל צווארון, ולהדגיש את הקפלים במקומות הכבדים.

על צוק גבוה ניצב מפקד בכיר, והביט בהתפעלות בטורים האינסופיים של חיילים, פרשים וסוסים שהשתרעו למלא האופק. המלך היה עתיד לנחול כבוד רב. עז היה רצונו של מפקדי הצבא להביע את אהדתם והערצתם במעשים, לא רק במילים.

גלי הם התנפצו אל החוף הסלעי, והתיזו רסיסי מים מלוחים על פניהם של החיילים. שמש חמה עלתה מן האופק וליטשה את פני הים. זבובים טורדניים החלו את יומם בעליזות, מתמרנים בין ראשי החיילים ואוכפי הסוסים. צפירה חדה נשמעה מרחוק. אוניית הדגל של המלך מתקרבת. החיילים זקרו את ראשם, זקפו את גבם, היישירו את מבטם, פניהם אל הים, אל המלך. אט אט התקרבה האוניה, אוניית דייג ענקית, עמוסה בשלל רב ותוסס. טעות. המלך עוד לא הגיע. בבת אחת נעמדו עשרות אלפי איש נשימת אתנחתא, פלטו אותה באיטיות, שמטו את עיניהם והמתינו.

שעת צהרים.

השמש התקדמה עם הגלים אל החוף, ועתה פיוזה בעוז על קודקדיהם של החיילים, ועל גבם של בעלי החיים. פה ושם החלו חיילים לנוע בחוסר נוחות, והם ננזפו קלות על ידי מפקדיהם. הכל הבינו, כי קשה מאד לעמוד זמן רב כל כך בציפייה מורטת עצבים.

דודי מים הוצבו בין השורות, והחיילים הרוו מהם את צמאונם. מיד פגע היה הצופה מזהם גוף נע מרחוק על פני המים, אך במשך היום חלפו על פניהם כל סוגי כלי השיט שרק היו יכולים להעלות על דעתם. אוניית המלך - איין.

השמש נטתה על צדה, שילחה קרני אש אחרונים אל האויר הלוהט, נעלמה מן העין כדי להעיר אנשים ישנים במקומות אחרים על פני היקום, והותירה את החיילים עם אויר מהביל, טול משב רוח, אפולוית מדכאת וציפייה חסרת תוחלת.

קשה היה לסבול את החום. המפקדים העלימו את עיניהם מקבוצות חיילים אשר זינקו אל המים הנעימים כדי לצנן את גופם הלוהט. הצופה הוחלף בחייל שטען כי בלילה הוא מטיב ראות, ואיש כבר לא עמד על פני החוף. הכל קרסו תחתיהם, בפשיט ידים ורגליים, וזהים עד מתי יהא עליהם להמתין למלך. ראשים רבים צבצבו בחשיכה מתוך המים. אחרים נמנמו בעצלתיים, או ישבו בזהים בכוכבים הנוצצים ממעל.

שמונה עשר צפירות מחרישות אוזניים, החרידו את החוף בעת ובעונה אחת. אוניית הדגל המלכותית התקרבה במהירות מפתיעה, הודפת את הגלים לצדדים, ומותירה אחריה שובל לבן, סיפונה מואר במאות לפידים, המלך לבוש בבגדי המלכותיים, ניצב על שטיח אדום, וסקר בהנאה את הצבא העצום, שהספיק להתארגן במספר דקות, להתנער מן החול, למתוח את המדים ולהתייצב דום.

המלך ירד אל החוף, ופסע בלוויית שריו, יועציו, שומרי, מפקדי החייל, שרי האלפים ושרי המאות, צעד בין השורות, הביט כה וכה בפני חייליו לאורם של לפידים בוערים אשר נישאו בידי עבדיו עטורי הנוצות. לפתע המלך נעצר, ומיקד את מבטו באחד החיילים אשר שתי רגליו היו נטועות בתוך שלולית מים, בגדיו ספוגים מים, וריח מלוח של גלים, דגים וחול נודף הימנו.

איש לא צפה את העתיד להתרחש.

החייל השפיל את מבטו והסביר. אדוני המלך. הייתי בים, עמוק בין הגלים, כאשר הבחנתי בנוכחותך על החוף. לא נהגתי כשורה. אמת. היה עלי להמתין לך. אבל ברגע שהבחנתי בך, השתוקקתי בכל מאודי לכבד אותך. להשתתף בטקס הנפלא הזה שנערך

הדף היומי

לכבודך. בחושך הזה איש לא היה מבחין בהעדרותי. אבל נפשי, אדוני המלך, יצאה אליך, לכבודך, לפאךך, לרוממך ולהמליכךך.
הנני כאן, מלכי, לכבודך ולתפארתך.

אחים אהובים, ברוכים הבאים.

יהודים יקרים.

שערי הדף היומי פתוחים לפניכם לרווחה היום יותר מתמיד. טלפנו למוקד הדף היומי 03-6164725, ונקים עבורכם שיעור דף היומי באיזור מגורייכם.

.....
המנון לזכות את הרבים בסיפור מעניין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואז נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....

בברכת התורה העורך

פנינים

כיצד ניתן להציג את חלבה? ...

מספרים, כי הגאון מוילנא זצ"ל שלח פעם לקרוא לפניו את תלמידו המגיד מדובנא, על מנת להשתעשע עמו במוסרי ובמשליו. מיד כשהגיע המגיד לביתו של הגאון, פנה אליו הגר"א וביקש הימנו שיפתח במשליו.
לא סירב המגיד ופתח במשל: מעשה בחסיד אחד שהוצרך לחלב; הלך העירה, קנה עז והביאה לביתו. מיד כשדרך על מפתן ביתו, נטלה אשתו את הספל והחלה מנסה לחלוב, אך הספל נותר ריק! החלה האשה רוטנת על בעלה, כי שוב פעם ביצע עסקה כושלת.
השיב לה בעלה, המתיני, זה עתה באה מן הדרך, אי אפשר לחלבה. האכילי אותה, השקי אותה, אז אז תשפיע רוב חלב.
שמע הגאון, וחייך.

דף טז/א לא כך כתבת בי ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל

אין מציאות מלבד התורה

גמרתנו מספרת, כי טרם פטירתו של משה רבינו, הוא דיבר עם תלמידו יהושע ואמר לו "שאל ממני כל ספיקות שיש לך". ענה לו יהושע, אין לי ספיקות, "לא כך כתבת בי ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל". כלומר, מעולם לא משה ידי מידך, והכל נהיר וברור לפני.

דרש הגרי"ז מבריסק זצ"ל.

יהושע בן נון עומד לפני משה רבינו, שניהם יודעים היטב את המציאות, כי ידו של יהושע לא משה מידו של משה רבינו, ובכל זאת יהושע נזקק להסתייע בפסוק כדי להזכיר לרבו את המציאות ששניהם עדים לה.

הא למדת, כי אין כל מציאות בעולם מלבד התורה הקדושה... אפילו משה ויהושע היו זקוקים לראיה מן התורה שיהושע לא משו מתוך האהל... (עובדות והנהגות מבית בריסק, ג-קמח).

דף טז/א אם בך תברכני בתורה והרביית את גבולי בתלמידים

ענוותנותו של הגאון רבי

עקיבא איגר זצ"ל

בהקדמת שו"ת רבי עקיבא איגר, מצטטים בניו את מכתבו אליהם בו הוא כותב אודות עריכת הספר:

"... עוד אבקש בני שיחי, הלא תראה רבים מהשוואלים אשר תדע כי למדו בשיבת... אל תכנה את מי מהם בשם תלמיד... כי מעודי לא קראתי לאדם תלמיד, כי אמרתי מי יודע מי למד יותר ממני...".

דף טז/א עושה אותו עני

עניות יקרה

אמרו בשם הסא מנוברהדוק, העניות היא דבר יקר מאד - אין אפשרות לקנותה בשום הון שבעולם...

תורה שבעל פה מורכב משני חלקים, כתיבת דברי תורה, ולימוד תורה מתוך הכתב - **"כותבי** הלכות כשורפי תורה **והלמוד** מהם אינו נוטל שכר". אכן, מציין ה"אבני נזר" זצ"ל (שו"ת יו"ד סי' שע"ו אות י"ד), חז"ל דרשו בשתי נוסחאות שונות את איסור כתיבת תורה שבעל פה. בגמרא נאמר "הדברים האלה... דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב". ואילו רבי ישמעאל דרש איסור זה בנוסח הבא: כתוב לך את הדברים האלה - אלה אתה כותב, אבל אין אתה כותב הלכות". כתיבת תורה שבעל פה - "אין אתה כותב הלכות". לימוד תורה שבעל פה מתוך הכתב - "אי אתה רשאי לאומרו בכתב".

אכן, בדורות הראשונים, דברי התורה עברו מרוב לתלמידיו, אשר שינו את הדברים עד אשר היו שגורים על לשונם, ובבוא עיתם לימדו הם את תלמידיהם. עם ירידת הדורות, נאלצו להעלות את תורה שבעל פה על הכתב, לאחר שנוכחו לדעת, כי התורה עלולה להשתכח.

הרמב"ם (בהקדמה ליד החזקה) כותב, כי איסור כתיבת תורה שבעל פה, אינו כולל איסור על הלומד לסכם לעצמו את התורה שלמד: "רבינו הקדוש חיבר המשנה. ומימות משה רבינו ועד רבינו הקדוש לא חיברו חבור שמלמדין אותו ברבים בתורה שבעל פה. אלא בכל דור ודור ראש בית דין או נביא שהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו והוא מלמד על פה ברבים. וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי כחו מביאור התורה ומהלכותיה כמו ששמע. ומדברים שנתחדשו בכל דור ודור בדינים שלא למדום מפי השמועה אלא במדה משלש עשרה מדות והסכימו עליהם בית דין הגדול. וכן היה הדבר תמיד עד רבינו הקדוש והוא קיבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושים ששמעו ממשה רבינו ושלמדו בית דין שבכל דור ודור בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המשנה".

האחרונים נחלקו בכוונת דברי הרמב"ם. הנצי"ב ("העמק דבר" דברים ל"ד) מבאר, כי לדעת הרמב"ם אין כל איסור על הלומד לכתוב את שלמד, חידש והבין, וכך הוא גם מקיים את מצוות תלמוד תורה, שהדברים מתבארים בנפשו ומתבארים לו. לא נאמר האיסור אלא ללמד תורה וללמוד תורה מתוך הכתב. ואילו החיד"א ("פתח עיניים" בבא מציעא ל"א) טוען ומוכיח, כי איסור כתיבת תורה שבעל פה כולל גם כתיבת עצמית, ואין כוונת הרמב"ם להתיר כתיבה בהירה המובנת לכל אדם שיעיין בכתבים, אלא כתיבה תמציתית אשר בעתיד תעורר את זכרונם של הלומד שבשעה שיעיין בראשי הפרקים הללו יזכור את אשר למד בעבר. הוא מדייק זאת גם מלשון הרמב"ם אשר כתב, "כותב לעצמו זכרון השמועות" [נע"י שבת ר"ב, ב"מ צ"א ועוד, ובפירוש רש"י שם משמע כדעת החיד"א, שרק מחשש שכחה כתב לעצמו, עיי"ש].

מכאן ואילך נעמוד על טעמו של האיסור לכתוב תורה שבעל פה.

מסירת התורה באופן מדויק: הר"ן (מגילה ד"א בדפי הרי"ף) והריטב"א (גיטין שם) מבארים, כי מאחר שהתורה שבעל פה היא הפירוש, הביאור וההסבר לתורה שבכתב, לפיכך, נצטוונו שלא לכותבה, כדי שהעברתה מדור לדור תתבצע על ידי לימוד התלמיד מן הרב. שהלומד מן הספר עלול לטעות בהבנת הדברים, אך כאשר הרב מלמד את תלמידו, הוא מבחין אם הלה הבין את דבריו, והתלמיד גם שואל ומקשה, עד שהוא עומד על טיבם של ההלכות. וכך כתב הנשר הגדול ("מורה נבוכים" ח"א פרק ע"א): "רוב הדעות והשתרגם וספיקות נופלות בלשון המחובר בספר, ושגגה תתחבר לו, ותתחדש המחלוקת בין האנשים".

גלגולה של מחלוקת הלכתית: הסמ"ע (בהקדמה לחו"מ) מוסיף ומחדד את הדברים, כי "הדבר הנכתב שלפנינו ישתנו בו בפירושים שעליו", והוא מביא דוגמא מרתקת לדבר, מהלכה פשוטה, לכאורה. במסכת סוכה (כ"ט) נאמר, כי יש לנענע את הלולב על ידי הולכה והבאה, העלאה והורדה. בירושלמי כבר נאמר, כי בכל אחת מארבע הפעולות הללו, יש צורך בשלושה נענועים. בפירוש דברי הירושלמי נחלקו הרי"ף גיאת, והרי"ף. בפירוש דברי הרי"ף, נחלקו הרא"ש, הרמב"ם והרמב"ן, כל אחד מהם מפרש את הרי"ף באופן אחר, וגם בפירוש דבריהם עדיין נחלקו הרי"א מפראג, מוהר"ם ומהרש"ל. הסמ"ע מוסיף וכותב, כי זו דוגמא למחלוקת שהתעוררה על הלכה קלה, ומכאן ניתן לשער את גודל המבוכה בגופי תורה חמורים ובהלכות סבוכות. לו הדברים היו נמסרים מרוב לתלמידו בעל פה, אומר הסמ"ע, הרב היה מסביר את כוונתו באופן מדויק, כך שמעולם לא היו עולים ספיקות בדבר.

"הדבר הנכתב לא ישאר ציורו בנפש": הסמ"ע (שם) מוסיף על טעמים אלו, כי "כתבו הקדמונים, שאילו הדברים כתובים, הרי שסומכים על הכתוב, ולא עמלים בה כל כך בעיון. מה שאין כן כשלומד בעל פה, צריך לתת דעתו ולבו, ולהגות תמיד בדברים שלא ישכחו". דברים דומים כתב המבי"ט (בהקדמה), "שהדבר הנכתב לא ישאר ציורו בנפש, כדבר שלא נכתב, כיון שאינו נכתב, נותן לבו יותר לזכרו, שהרי יודע שאם ישכחנו לא ישוב אליו, מה שאין כן הדבר הנכתב".

דף י"ב דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב

סידור התפילה הראשון

במאמר הקודם הרחבנו באיסור כתיבת תורה שבעל פה. אחד הספרים הנפוצים ביותר בקרב האומה היהודית, הוא סידור התפילה, אשר הינו "ניק", מאות בשנים בלבד, משום איסור כתיבת תורה שבעל פה.

הצלת סידורים בשבת מפני השריפה: בתקופת חכמי התלמוד לא היו סידורים. על כך אין עוררין. גמרא מפורשת היא (שבת קט"ו), כי בשבת אין להציל סידור מן

השריפה, שכן, מלכתחילה אסור היה לכותבו, כנאמר בגמרתנו, שתורה שבעל פה אסור להעלות על גבי הכתב (מרדכי שבת סי' שצ"ו בשם רי"י), ואף התפילות הם "תורה שבעל פה" שאסור לכותבם (עיי' שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ב סי' קל"ה).

העדר סידורי התפילה, היווה בסיס למנהגים רבים ולהלכות שונות. בזמן חז"ל, שליח הציבור היה מוציא את הקהל ידי חובת תפילה, מפני שרבים מן המתפללים לא ידעו את התפילה על פה, וגם הוא בעצמו היה צריך 'להסדיר' את תפילתו לפני שניגש לעמוד (ראש השנה לדב), מפני שלא עמד לפניו סידור בשעת התפילה (ישיבולי הלקט"י סי' י"ב).

להיכן יביט המתפלל? בגמרא, בפוסקים ובספרי ההלכה, קיים נידון רחב להיכן יביט המתפלל בשעת התפילה. האם יגביה את עיניו, ישפילם, יעצמם, או יכסם בטליתו במשך כל התפילה (עיי' יבמות קה/ב, ספר חסידים, סוף סי' יח, רמב"ם הל' תפילה פ"ה הל' ד', "שולחן ערוך" סי' צ"ה סעי' ב' ו"כנסת הגדולה" שם בשם הזהר, ספר חסידים תתשפ"ג). אפשרות אחת, פשוטה להפליא, אינה עולה בפינה; יביט נא המתפלל בסידור! לפי שזה לא היה בנמצא.

התופעה שלה אנו עדים כיום, שהסידור נפוץ בכל אתר ובכל מקום, לא החלה ביום אחד. בימי הגאונים החלו להעלות על הכתב פיוטים נדירים שהתקשו לזכורם (עיי' "הסידור בהשתלשלותו" עמוד ז' בשם רב יהודאי גאון). לאחר מכן נכתבו סידוריהם של רב עמרם גאון ורב סעדיה גאון, אך רב סעדיה גאון מדגיש בהקדמתו לסידור, "שאיני כותב את החיבור הזה לראיה, כי אם ללימוד ולהבנה (מהדורת ירושלים תש"א עמ' י"ב). מטרת הסידור היתה כדי למנוע בלבול ולשרש מסדר התפילה קטעים שהשתרבבו אליה על ידי המון העם, אך הסידור לא נועד כדי לשמש כספר תפילה בשעת התפילה. מאות שנים לאחר מכן, עדיין לא הפך הסידור להיות נפוץ. כך אנו יכולים ללמוד מבעלי התוספות בסוגיות התמיהים, כיצד נוהגים לומר את סדר התפילה בעל פה, הרי למדנו בגמרתנו, שדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה - "היכי קאמרינן מזמורים על פה נ-פסוקי דזמרה-], היכי קרינן ויושע וקריאת שמע". ואילו בעל "תרומת הדשן" (סי' י"ז) נשאל, אם מותר להחזיק סידור בשעת התפילה, "בראש השנה וביום הכיפורים, שאז רוב בני אדם אין מתפללים מבחוץ" ... (עיי' "שולחן ערוך" או"ח סי' צ"ו סעי' ב').

הראשונים מבארים, כי ההיתר לכתוב סידורי התפילה, מתבסס על ההיתר האמור בגמרתנו, שרבי יוחנן וריש לקיש עיינו בספר משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך", לאחר שנוצר חשש כי התורה תשתכח מעם ישראל. לפיכך, כותבים הראשונים, מעתה ואילך, מצילים סידורי תפילה בשבת, שהרי נכתבו בהיתר ודברי קודש המה (ראה בעל המאור שבת, דף מב/ב מדפי הרי"ף, מרדכי שבת סי' שצ"ו, וברא"ש שבת פרק ט"ז סי' א' וראה עוד בספר "שרשי מנהג אשכנז" חלק ג עמוד 237).

מעניין מאד לגלות את שיטת רבינו אפרים (עיי' תנאי רבתי, סי' ג' באריכות), כי היתר כתיבת סידור התפילה נועד לחזרות וללימוד נוסח התפילה, אך לא הותר להתפלל מתוך הסידור עצמו בשעת התפילה. אך הראשונים דחו את דבריו ואף כתבו, "מצווה מן המובחר הוא להתפלל בספר, כי יתפלל תפילתו ויכוון את ליבו יותר". כמו כן הפוסקים מספרים, כי האריז"ל היה מתפלל מתוך סידור "כדי שיכוון מאד" (עיי' "משנה ברורה" סי' צ"ג ס"ק ב').

בשורה משמחת

לרגל התחלת ספר בראשית יצאו לאור מחדש הספרים הנפלאים "ברכת יעקב" - "עטרת יעקב"

על בראשית

מאת הגאון הצדיק רבי יעקב קאפל קרויס זצ"ל
מגדולי תלמידי הכתב סופר ז"ע
להשיג בכל חנויות הספרים המובחרות
ובטל. 03-6184392

מאורות הדף היומי

בית מדרש למגיד

שיעור דף היומי סוכוטשוב

בשורה טובה לתושבי בני-ברק

הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה

לייסד שיעור חדש בדף היומי

במשרדי שי-משב ואור-הלפיד

מגדלי קונקורד רח' בן גוריון 13

כניסה 1 - קומה 4 (במ"ד)

בין השעות 8:00 - 7:15 בבוקר

ע"י מגיד השיעור

הרב ישעיהו קנייבסקי שליט"א

מרבני בית מדרשנו

הציבור מוזמן

לעילוי נשמת

הר"ר נחמן יזרלביץ ז"ל

ב"ר אלימלך הלוי ז"ל

במלאות השלושים לפטירתו

נלב"ע י"ב תשרי תשס"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

הר"ר מרדכי אריה

סבר (שינפלד) ז"ל

ב"ר משה ז"ל נלב"ע ט' תשרי תשנ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

גבאי בית מדרשנו

הרה"ח ר' ראובן בנט ז"ל

ב"ר דוד יהודה ז"ל נלב"ע יו"ה"כ תשנ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

הר"ר אברהם אביש פירר ז"ל

ב"ר משה מנחם ז"ל

נלב"ע י"ד תשרי תשס"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

מרת טויבע חוה קנופף ע"ה

ב"ר חנוך העניך ז"ל

נלב"ע י"א תשרי תשנ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחי

ושמחת בתגך

לרגל חג הסוכות הבעל"ט

הופיעה מהדורה נוספת של חוברת

"מאורות הדף היומי"

על מסכת סוכה

ניתן להשיג במשרדי "מאורות הדף היומי" ובטל. 03-

03-6160657 6164725

"מאורות הש"ס"

על מסכת תמורה

דף י"ח - ל"ד

תקליטור מס' 7

לצפיה + MP3

להזמנות: 1-700-500-151